

Lausunto sopimuspalokuntatoiminnan kehittämisen kansallisesta toimintaohjelmasta

Sisäministeriö pyytää lausuntoa (SMDno-2019-1791) sopimuspalokuntatoiminnan kehittämisen kansallisesta toimintaohjelmasta.

Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet on sisäministeriön pelastusosaston hanke. Hankkeen työpaketti 6:n pyytää kohteliaimmin, että seuraavat kokonaisuudet otetaan huomioon sopimuspalokuntatoiminnan kehittämisen kansallisessa toimintaohjelmassa, vaikka lausunto toimintaohjelmaan tulee saman organisaation sisältä.

Tämä sen johdosta, että työpaketin 6:n tavoitteeksi on pelastusosaston hyväksymässä suunnitelmassa annettu tehtäväksi kuvata yhteistoiminta sopimuspalokuntajärjestelmän ja pelastuslaitoksen kanssa ja kuvata järjestelmän mitoitus niin, että se perustuu pelastustoimen tarpeeseen alueellisten ja paikallisten suorituskykyvaatimusten mukaisesti.

1. Sopimuspalokuntatoiminnan kansallisen kehittämisen toimintaohjelman käsitteistö on osin ristiriitainen olemassa olevan lainsäädännön ja sen termistön kanssa. Toimintaohjelmassa on käytetty määritelmää *sopimushenkilöstö* siten, että rajaus on epämääräinen ja määritelmä kattaa näin ollessaan myös kaikki pelastuslaitoksen työntekijät. Asetuksessa pelastustoimesta (7 §) puhutaan selvästi sivutoimisesta henkilöstöstä ja sopimuspalokunnan henkilöstöstä. Henkilön (sivutoiminen) tekemä sopimus on työsopimuslaissa säädetty työnantajan ja työntekijän välinen työsopimus ja siihen sovelletaan työoikeutta koskevia säännöksiä (Työsopimuslaki 1§). Sivutoimien henkilöstö on siis pelastuslaitoksen henkilöstöä, ei sopimuspalokunnan henkilöstöä. Vaikka sivutoiminen henkilö olisikin lisäksi sopimuspalokuntayhdistyksen jäsen, pelastustoimen tehtävissä hän toimii työsopimuksen mukaisesti ja perusteella. Kahdessa roolissa ei voi olla samanaikaisesti.

Pelastustoimella on epäselvyys työnantajasta ja työntekijän asemasta etenkin niiden henkilöiden osalta, joille alueen pelastustoimi ”maksaa palkkaa sopimuspalokunnan puolesta”, eikä työsopimusta kenties ole tehty kirjallisesti. Tämä roolien epäselvyys on vihdoin poistettava, jotta toimintaa päästään oikealla tavalla koko valtakunnassa yhdenmukaisin perustein kehittämään.

Lisäksi *sopimuspalokunnan* määritelmä sulkee pois palokuntayhteisöiden ulkopuoliset toimijat toimintaohjelman piiristä. Esimerkiksi sivutoiminen henkilöstö tulisi huomioida ohjelmassa laajemmin. Sopimuspalokunta termi on keskeisessä asemassa, koska se sisältyy jo toimintaohjelman nimeen. Toimintaohjelmassa tukeudutaan sopimuspalokuntatoiminnan kehittämistä pohtineen työryhmän määritelmään, seuraavalla tavalla:

”Pelastustoimen uudistushankkeen sopimuspalokuntatoiminnan kehittämistä pohtineen työryhmän mukaan kyseessä on pelastuslaitoksen kanssa pelastustoimeen kuuluvien tehtävien hoidosta sopimuksen tehnyt järjestettyä apua antava **palokuntayhteisö**. Sopimus voi olla yhteisön tekemä palokuntasopimus tai henkilön ja pelastuslaitoksen välinen työsopimus. Sopimuspalokuntia ovat vain palokuntayhteisöt, muut pelastustoimeen sopimuksella liittyvät organisaatiot toimivat itsenäään, kuten VAPEPA ja meri- ja järvipelastusseurat.”
(sopimuspalokuntatoiminnan kehittämisen kansallinen toimintaohjelma)

Yllä esitetyn lainauksen mukaan henkilökohtaisen sopimuksen tehnyt sopimushenkilöstö (sivutoiminen henkilöstö) kuuluu tämän mukaan sopimuspalokuntatoiminnan piiriin, jos he kuuluvat palokuntayhteisöön. Jos he eivät kuulu palokuntayhteisöön jäävät sivutoiminen henkilöstö kokonaan toimintaohjelman ulkopuolelle. Toisaalta muut pelastusalan yhteisöt ovat luokiteltu ulkopuolelle, vaikka toimisivat sopimuksellisessa suhteessa alueen pelastustoimeen.

Pelastuslain mukaan alueen pelastustoimi voi käyttää 32 §:n mukaisessa pelastustoiminnassa apunaan vapaaehtoista palokuntaa, laitospalokuntaa, teollisuuspalokuntaa, sotilaspalokuntaa (*sopimuspalokunnat*) tai muuta pelastusalalla toimivaa yhteisöä sen mukaan kuin niiden kanssa sovitaan.

Pidämme ensiarvoisen tärkeänä, että toimintaohjelmassa tarkastellaan pelastuslaitosten sivutoimista henkilöstöä, sopimuspalokuntien henkilöstöä ja sopimusyhteisöjä laajana kokonaisuutena eikä toimintaohjelmassa tai yhteistyöryhmässä keskityttäisi vain palokuntayhteisöiden jäseniin. Pelastustoimea tukeva sopimuksellinen toiminta on laaja-alaista, missä sivutoiminen henkilöstö on tärkeä osa pelastustoimen järjestelmää riippumatta siitä kuuluvatko he palokuntayhteisöihin tai eivät.

Sivutoiminen henkilöstö löytyy toimintaohjelman käsitteistöstä, mutta muuten sitä ei ole mainittu ohjelmassa kertaakaan. Toimintaohjelmassa sivutoiminen henkilöstö joko niputetaan osaksi sopimuspalokuntatoimintaa tai jätetään ohjelman ulkopuolelle. Mielestämme kumpikin lähestymistapa on ongelmallinen. Sivutoimisen henkilöstön asemaa tulisi tarkastella osana ohjelmaa, mutta omana ryhmänään, jotta työsopimuksen mukaiset työnantajan velvoitteet voidaan määrittää kattavasti.

Toimintaohjelmassa tulisi huomioida sopimuspalokuntien tavoin pelastuskoira-, lento- ja meripelastusseurat tai järjestöt, jotka voivat tehdä alueen pelastustoimen kanssa sopimuksen *säädösten mukaisten pelastustoimeen kuuluvien tehtävien hoitamisesta (palokuntasopimus)*.

2. Pelastuslain 28 §:n mukaan pelastustoimen palvelutason tulee vastata paikallisia tarpeita ja onnettomuusuhkia. Alueen pelastustoimen tulee käyttää pelastustoiminnan suorituskykynsä rakentamisessa apunaan kaikkia saatavilla olevia vapaaehtoista voimavaroja. Sopimuspalokuntien ja muiden sopimuskumppaneiden

suorituskykyvaatimusten ja palvelutason määrittely on tehtävä pelastustoimen tarpeeseen perustuen yhteistyössä sopijaosapuolien kesken.

Sopimuspalokuntatoiminnan kehittämisen kansallisessa toimintaohjelmassa tulisi huomioida, että pelastustoimen palvelutason arvioinnin pohjana tulee jatkossa olemaan pelastustoimen suorituskyvyn ja suorituskykyvaatimusten arviointi. (Hallituksen esitys pelastustoimen järjestämislaiksi 15 §).

Sisäministeriössä on tällä hetkellä meneillään Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet hanke. Työpaketti 6:n yhtenä tavoitteena siis on, että yhteistoiminta sopimuspalokuntajärjestelmän ja pelastuslaitoksen kanssa on kuvattu ja järjestelmän mitoitus on kuvattu niin, että se perustuu pelastustoimen tarpeeseen alueellisten ja paikallisten suorituskykyvaatimusten mukaisesti.

Pelastustoimessa tullaan jatkossa asettamaan suorituskykyvaatimukset toiminnan ja palvelujen tason määrittelyn perusteeksi. Tämä menettely tullaan ulottamaan myös sivutoimisten henkilöiden miehittämiin yksiköihin ja sopimuspalokuntiin. Tästä syystä kehittämisohjelmassa olisi hyvä nostaa myös nämä reunaehdot tarkasteluun.

erityisasiantuntijat

Stig Granström ja Olli Pietikäinen